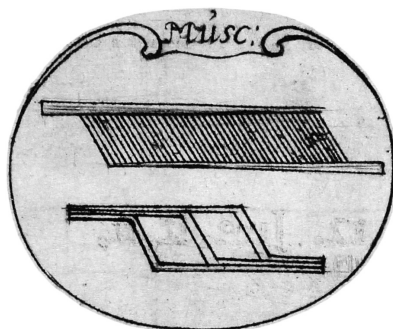

Digitalt særtryk af
FUND OG FORSKNING
I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS
SAMLINGER

Bind 51
2012

With summaries

KØBENHAVN 2012
UDGIVET AF DET KONGELIGE BIBLIOTEK

Om billedet på smudsomslaget se s. 57.

Det kronede monogram på kartonomslaget er tegnet af
Erik Ellegaard Frederiksen efter et bind fra Frederik 3.s bibliotek

Om titelvignetten se s. 167.

© Forfatterne og Det Kongelige Bibliotek

Redaktion: John T. Lauridsen

Redaktionsråd:
Ivan Boserup, Else Marie Kofod,
Erland Kolding Nielsen, Anne Ørbæk Jensen,
Stig T. Rasmussen, Marie Vest

Fund og Forskning er et peer-reviewed tidsskrift.

Papir: Scandia 2000 Smooth Ivory 115 gr.
Dette papir overholder de i ISO 9706:1994
fastsatte krav til langtidsholdbart papir.

Grafisk tilrettelæggelse: Jakob Kyril Meile

Tryk og indbinding: SpecialTrykkeriet, Viborg

ISSN 0060-9896
ISBN 978-87-7023-093-3

BERNADOTTENES
BOKSAMLING I NORGE, 1814-1905

AF

ELISABETH S. EIDE

Unionsforhandlingene mellom Sverige og Norge førte til at Norge høsten 1905 gikk ut av unionen. Oskar 2. frasa seg retten til den norske trone og måtte dermed besikke sitt norske bo. Han besluttet å skjenke private deler av Slottets inventar til den nye norske stat. I korrespondansen mellom den svenske første hoffmarskalk Printzsköld og de norske slottsforvalter Welhaven og første hoffmarskalk Rustad angående kong Oskar 2.s gave av malerier, innbo og bøker til den norske stat, finnes også en fortegnelse over gaven.¹ I kopilisten over gjenstander, sendt fra Otto Printzsköld og datert 6. november 1905, står under punkt 7:

“Den boksamling som finnes å Christiania slott samt i Palæet.²

Samtlige under 1-7 oppräknade föremål böra förblifva å Christiania slott, egande likeväl Christiania Universitetsbibliotek att ur boksamlingen uttaga hvad som möjligen kan synas önskvardt införlifva med Universitetets boksamling.”

I Universitetsbibliotekets (UBO) journal for tiden 1.2.1898- 3.3.1923³ er det under året 1906 innført følgende dato fra 1905:

14.9.1905 fra Det kgl. Finans- og tolddepartement:

“Meddeler, at H.M. Kong Oscar II har overdraget til den norske Stat den paa Slottet og i Palæet beroende Bogsamling, med Ret for Universitetsbibliotheket til at udtage, hva det ønsker.”⁴

Hva besto kong Oskar 2.s boggave av, og hvordan var den blitt til?

¹ Det norske Riksarkiv, Finansdepartementets journal, 1905. (RA/S 1063/C/Ca/L0060, j. nr. 391 og 396.)

² Palæet, Det kongelige Palais eller Paléet må ikke forveksles med Det kongelige Slott. Paléet ble brukt av alle Bernadotter inntil Oskar 2. tok Slottet i bruk omkring 1870. Fra samme tid ble deler av Paléet benyttet av Hoffets tjenestemenn.

³ RA/S 4102/C/L0003 Journaler.

⁴ I RAs Journalsaker fra UBO, under lit. 7416 er datoen rettet til 14.11.1905.

Slottsbiblioteket og Bernadottesamlingen i Oslo

Boksamlingen etter Bernadottene i Norge omfatter *Slottsbiblioteket* i Nasjonalbiblioteket (NB)⁵ på vel 4.000 bind og *Bernadottesamlingen* på Det kongelige slott i Oslo på litt under 1.500 bind – det vil si ca. 5.500 bind i alt.⁶

Bøkene er kommet til under fire konger:

Karl Johan (1763–1844), kronprins og konge i Norge 1814–1844;

Oskar 1. (1799–1859), konge i Norge 1844–1859;

Karl 15. (1826–1872), konge i Norge 1859–1872;

Oskar 2. (1829–1907), konge i Norge 1872–1905.

Det viser seg at fire personer har hatt særlig betydning for den norske del av Bernadottenes boksamling. I det følgende vil jeg vurdere anskaffelsespolitikken i Kristiania⁷ under de forskjellige konger i lys av denne oppfatningen:

For Karl Johan var det Matthias Otto Leth Sommerhjelm (1764–1827); norsk boksamler. Medlem av den norske statsrådsavdeling i Stockholm fra 1814. Han sto Karl Johan nær.

For Oskar 1. var det Henning Junghans Thue (1815–1851); norsk filolog og boksamler. Han hadde god kontakt med nedennevnte Welhaven.

For Karl 15. var det Johan Sebastian Welhaven (1807–1873); norsk dikter og professor. Hoffbibliotekar fra 1851.

For Oskar 2. var det kammerherre Christian Holst (1809–1890) sammen med Kongen selv. Holst tjenestegjorde under Oskar 1., Karl 15. og Oskar 2. Holst var også universitetssekretær (han ledet administrasjonen av Universitetet) i perioden 1841–1878. Blant annet hadde han ansvaret for Universitetets litterære bytteforbindelser med utenverdenen.

Hvilke fakta ligger til grunn for min oppfatning, og hvilke indikasjoner kan eventuelt underbygge andre vurderinger? Hadde noen av kongene i Norge en spesiell samlerprofil, og ga det seg noen utslag når det gjelder norske bøker? Finnes det spor av dronningenes lesning i den norske samlingen?

⁵ Universitetsbibliotekets nasjonale samlinger ble omkring år 2000 skilt ut som et eget Nasjonalbibliotek. Kong Oskar 2.s gave ble værende i Nasjonalbiblioteket.

⁶ Nasjonalbibliotekets samling av bøker fra Bernadottene står i det gamle Auditoriet med navn *Slottsbiblioteket*, og den benevnelsen blir brukt her. Samlingen på Slottet kalles *Bernadottesamlingen*.

⁷ Under disse fire kongene var Oslo kalt Christiania og Kristiania. Her er valgt Kristiania for hele perioden frem til 1905.

Samlingene som i dag eksisterer i Norge på Slottet og i NB, vil bli holdt opp mot de 1800-talls-kataloger og -fortegnelser over samlingene som er kjent. Det dreier seg om en håndskrevet fortegnelse fra 1830, diverse tillegg til den fortegnelsen og andre lister som ble laget på 1800-tallet, og den trykte katalog over boksamlingen som utkom i 1869.

Hva slags prinsipper som kan ha ligget til grunn for fordelingen av bøker mellom UBO og Slottet når det gjelder kong Oskar 2.s gave til Norge i 1905 blir vurdert. Til sist vil jeg redegjøre kort for en undersøkelse om hvorvidt Oskar 2. tok med seg deler av boksamlingen til Sverige i 1905.

Diverse fortegnelser over Bernadottenes bøker i Norge

I forbindelse med de siste oppussinger på Slottet dukket det i 2012 opp to pakker med til sammen syv kataloger/protokoller.⁸ En av katalogene viste seg å være en håndskrevet *Catalog over H.M. Kongens Bibliothek i Christiania i 1830*. Katalogen er bundet i rødt skinnbind og bærer Oskar 2.s monogram. Denne katalogen har i alt 3818 nummer, den er ordnet systematisk i 16 undergrupper, og hver undergruppe er inndelt etter språk. I bokpakkene lå også en *Accessit-Catalog. Det Kongl. Haand-Bibliothek paa Christiania Slot*, fra mai 1878.⁹ Én av innførslene der viser at en katalog over “Kong Carl Johans Bibliothek, forfattet i 1830 (?) af prof. Dietrichson” er gått inn i samlingen i Kristiania. Ifølge en parentes i innførselen var dette en katalog over “Det gamle Sommerhjelmiske Bibliothek”.

I Bernadottebiblioteket i Stockholm finnes en tilsvarende *Catalog over H.M. Kongens Bibliothek i Christiania*. Fortegnelse viser hva som fantes i Kristiania pr. 28. mai 1839.¹⁰ Selv om jeg ikke kan fastslå om håndskriften i katalogene i Oslo og i Stockholm er lik, er katalogene identiske når det gjelder systematikk og antall innførsler. Høyst sannsynlig har Oskar 2. i 1878 sørget for å få en avskrift av Dietrichsons

⁸ Muligens har en bibliotekar som sluttet på Slottet omkring 1990, pakket fortegnelsene ned i forbindelse med en annen flytting. Nåværende bibliotekar på Slottet, Elin Rognan, var så elskverdig at hun lot meg få være tilstede da pakkene, hvis innhold var ukjent for oss, ble pakket opp.

⁹ *Accessit Catalog. Det Kongl. Haandbibliothek paa Christiania Slot*, mai 1878. Siste innførsel her er fra 1890.

¹⁰ Bernadottebiblioteket: Karl Johan 245 (1828/39): Katalog över Karl Johans bibliotek i Kristiania.

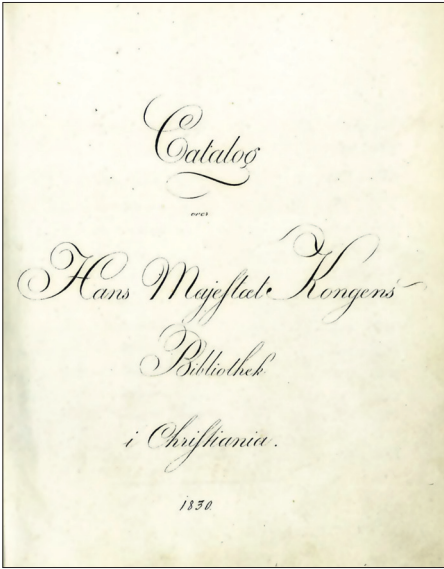

Fig. 1: Forsiden til 1830-katalogen.

håndskrevne katalog fra 1830 over Sommerhjelm's boksamling til biblioteket i Kristiania.

Av titlene i *Accessit-Catalog* er det åpenbart at mange senere havnet i NB, mens andre er borte. For å ta to eksempler: *Encyclopaedie ou Dictionnaire raisonné* i 72 bind i en utgave fra Lausanne-Berne fra 1781.¹¹ Det er å anta at den utgave som står i NB med Oskar 1.s monogram, er samme utgave som er beskrevet i *Accessit-Catalog*. Katalogens nummer 292–97, *Lettres chinoises ou correspondance philosophique historique et critique ...*, La Haye 1756, er derimot ikke å finne hverken i NB eller på Slottet. Den kan ha forsvunnet eller blitt tatt med til Stockholm.

Katalogen har også en undergruppe kalt "Manuskripter". Ingen av disse manuskriptene er funnet hverken i NB eller på Slottet. Senere i samme *Accessit-Catalog* er oppført en *Catalog over det Kongl. HaandBibliotheks Moderne Afdeling*, innbundet i seks bind. Den har ikke latt seg oppspore hverken i NB eller på Slottet.

En innbundet protokoll inneholdt en del løse ark. De løse arkene viste seg å være en fortegnelse over noen av de bøker som befant seg i Kristiania siste gang Karl Johan reiste fra byen i 1839.¹² Fortegnelsen

¹¹ Innført under "Blandede skrifter, fransk", som nr. 3320–3391.

¹² *Fortegnelse over de Bøger som befandtes paa Bibliothek Bordet i det kgl. Palais ved Hs. Maj. Kongens Afreise fra Christiania den 28. Maj 1839*. Fortegnelsen er datert 15.12.1839.

inneholder 17 nummer, hovedsakelig norske verk, og den er trolig utarbeidet som et ledd i bo- og arveoppgjør etter Karl Johan.

Før pakkene ble åpnet våren 2012, var den eneste kjente oversikt over Bernadottenes bøker i Norge, en trykt fortegnelse fra 1869¹³ over bøker som sto i Paléet. I pakkene på Slottet lå blant annet en interfoliert utgave av denne fortegnelsen, med ny tilvekst påført med hånd. Siste innførsel er fra 1890. Mange av bøkene fra denne fortegnelsen befinner seg nå i Slottets Bernadottesamling.

Et kjennetegn ved fortegnelsen fra 1869 er at den inneholder svært mange titler på dansk. Mallings *Store og gode handlinger af Danske, Norske og Holstenere* finnes i fortegnelsen i en utgave fra 1783. Mallings bok gjenfinnes nå både i NB og på Slottet – muligens sto tidligere ett eksemplar på Slottet og ett i Paléet? Samlingen er også godt oppdatert hva gjelder nyere dansk litteratur og historie. For å ta ett eksempel: Den danske forfatter Jens Baggesen er representert med ni forskjellige verker i fortegnelsen fra 1869. Flere av Baggesens bøker står nå på Slottet, de kan en gang ha blitt flyttet dit fra Paléet.¹⁴

At det er få svenske bøker i Bernadottenes norske bibliotek, stemmer for så vidt godt med den språklige sammensetning i praktisk talt alle store norske boksamlinger fra den tiden. De svensk-norske konger har åpenbart ikke følt behov for å gi nordmennene innsikt i svensk litteratur- og kulturpolitikk. Hvis boksamlingen i Paléet også skulle betjene svenske hoffansatte på besøk i Norge, har de fått god anledning til å sette seg inn i dansk-norsk kultur. Kanskje var samlingen i Paléet bare tenkt for norske tjenestemenn? Uansett, i den svensk-norske unionstiden har man for Bernadottene i Kristiania anskaffet en god del samtidslitteratur på dansk-norsk, men praktisk talt intet på svensk. Ingen bøker av for eksempel Per Daniel Amadeus Atterbom, Carl Jonas Love Almqvist, Frederika Bremer, Viktor Rydberg eller August Strindberg er oppført i fortegnelsen!

¹³ 1. fortegnelse over den Deel af Hs. Maj. Kongens Haand-Bibliothek, som opbevares i det Kgl. Palais. (Udlaan kan ske mod Bevis til Slotsforvalteren Hr. Capitaine Hagemann, der er at træffe i Palaiet hver Onsdag Kl. 11-12 Formidd.) NB Adgang til Udlaan af Bøger have kun det tjenestegjørende Hof og de Kgl. Staber overensstemmende med den af Hofchefen derom givne Bestemmelse. Christiania 1869. 35 s.

¹⁴ Baggesens forfatterskap ble også kontrollert mot den alfabetiske kortkatalogen som finnes i Bernadottebiblioteket i Stockholm. Der finnes kun tre kort på Baggesen. Om samlingene i Kristiania og Stockholm overhodet har vært sett i sammenheng, vites ikke.

Personlig undrer jeg meg over at forfattere som Bellman og Esaias Tegnér, to svenske forfattere som var populære også i Norge, ikke er å finne i fortegnelsen fra 1869. Bellman finnes i hvert fall i Bernadottesamlingen på Slottet. I norske boksamlinger fra 1800-tallet er Tegnér's *Frithiofs Saga* ofte den eneste svenske boken. Finnlands-svensken Tope-lius med *Fältskärens Berättelse* i to bind får stå som representant for de fem svenske verkene som fantes i Paléet.

Selv om det neppe bare er kongenes egen boklige politikk som er gjennomført for boksamlingene, er det åpenbart at de som har hatt ansvar for anskaffelsespolitikken, ikke har endret kulturelt mønster som følge av den nye unionen.

Kongelig anskaffelsespolitikk: Karl Johan

Det er umulig ut fra bøkene å dokumentere noen spesiell anskaffelsespolitikk når det gjelder Karl Johan og Norge. Jeg har bare funnet ett verk med hans monogram i NBs samlinger.¹⁵ NB har en samling kart over Norge, plassert i en rød kapsel som ligner sterkt på tilsvarende kapsler i Stockholm: "En tydelig urskiljbar del är 'Karl Johans fältkartor'. Många av dessa förvaras i specialgjorda dekorativa kapslar".¹⁶ Noen av de franske verk som nå befinner seg i Slottsbiblioteket, kan stamme fra hans tid som fransk general, eller de kan være fra hans dronning Désirée, men det kan ikke utledes av bøkene.

Derimot er det kjent at Karl Johan overtok boksamlingen til en norsk embedsmann og statsråd. I følge historikeren Sverre Steens opplysninger om Mathias Otto Leth Sommerhjelm ble

"boksamlingen overdraget til Karl Johan mot likvidasjon av en gjeld Sommerhjelm siden 1816 stod i til ham. Boksamlingen kom til å utgjøre grunnstammen i biblioteket på Slottet i Kristiania."¹⁷

¹⁵ NB: NA/A b 5982/si (Forsell, Carl af: Karta öfver Södra Delen af Sverige och Norrige, Sth. 1815-25.)

¹⁶ Göran Alm: *Bernadottebiblioteket – en kunglig kulturskatt*. [Av] Gunnar Alm [og] Antoinette Ramsay Herthelius, Stockholm 2007, s. 107.

¹⁷ *Norsk biografisk leksikon*, Oslo 1962. Steen kan ha fått sine opplysninger fra Ludvig Daae: *Det gamle Christiania*, Jubilæums-utgave, Oslo 1924, hvor det i fotnote 32 i kapittelet kalt "Krigens tid" (ss. 285-307) står at Sommerhjelms "værdifulde Bibliothek, bestaaende især af moderne Klassikere i flere Sprog, kjøbtes siden af Carl Johan og befunder sig paa Christiania Slot". Se også Ernst Bjerkes artikkel Auksjonen over magistratpresident Willemsens boksamling. Et bidrag til bokhandelens historie i Christiania, *Fund og Forskning*, 46, 2007, s. 99.

Sommerhjelm var en danskfødt jurist som i 1789 kom til Norge som assessor i Overhoffretten. I 1814 ble han medlem av Christian Frederiks regjeringsråd og gikk senere i 1814 over i Karl Johans regjering i Stockholm. Da Peder Anker gikk av som norsk statsminister, fikk Sommerhjelm hans posisjon. Sommerhjelm hadde vært levende interessert i kunst og litteratur og eide en stor boksamling. De siste årene av Sommerhjelm's liv "traadte hans Hang til Bordets Glæder stærkere og stærkere frem saa han hensank i Magelighed og Sløvhed".¹⁸

Selv om Karl Johan kjøpte Sommerhjelm's boksamling og bestemte at den skulle til Norge, er ingen av bøkene fra samlingen merket med hans monogram. De fikk først påstemplet kongelig monogram under Oskar 1.

Kongelig anskaffelsespolitikk: Oskar 1.

Under Oskar 1. må det ha foregått en del antikvariske kjøp fra auksjoner i Kristiania. Flere bøker har navnetrekk til mer eller mindre kjente menn. Av de mer kjente er P.F. Suhm og Jacob Aall, og disse bøkene var forsynt med Oskar 1.s monogram på rygg eller forside.¹⁹ Oskar 1. må også ha kjøpt store deler av Henning Junghans Thues bibliotek. Thue var en norsk filolog med spesialområde klassiske studier. Han var aktiv i Studentersamfundet og venn med Marcus Jacob Monrad. Thue skal først ha sympatisert med Henrik Wergeland, men etter hvert gikk han over til å bli en tilhenger av Johan Sebastian Welhaven. Han var bokanmelder i flere aviser. Da Thue fikk ett av de første universitetsstipendier utlyst ved Universitetet, dro han sporenstreks til København. Der opptrådte han ex officio som opposent ved Søren Kierkegaards magistergradsdisputas. Hele livet hadde han utstrakt kontakt med både den norske og den danske intelligentsia. Thue utga også en omfattende lesebok over dansk-norsk litteratur. Han døde i Tyskland.

Om Thues boksamling ble solgt på auksjon, eller om Slottet via andre kanaler fikk kjøpe den, er usikkert.²⁰ Men i den perioden hvor Jo-

¹⁸ *Salmonsens konversationsleksikon*, 1926.

¹⁹ Siden bøker med Suhms, Peter Colletts og Jacob Aalls navnetrekk står i Slottsbiblioteket, kan det også skyldes at bøker fra UBOs dubletter senere ble plassert i Slottsbiblioteket. UBO mottok bøker fra Collett i 1838, og Jacob Aalls boksamling ble auksjonert bort i 1844. En bok med Luxdorfs merke finnes også i Slottsbiblioteket.

²⁰ Chr. Holst papirer i Riksarkivet, (RA/PA 0040/H/0191, regnskapspapirer). Slottets kassabøker for perioden fra juli 1851 til desember 1853 er gjennomgått for å se om det

han Sebastian Welhaven var bibliotekar ved Slottet,²¹ kan han godt ha vært aktiv i anskaffelse av samtidig norsk litteratur. Han kan ha gått inn for å kjøpe boksamlingen som en støtte til Thues etterlatte.

Thues boksamling kan gi noe av forklaringen på hvordan Slottet under Oskar 1. og Karl 15. ble så godt forspent med dansk-norsk litteratur. Med unntak av bøker med Thues navnetrekk har ellers ikke bøkene med Karl 15.s og Oskar 2.s monogram spor etter tidligere eiere.²²

Ett mulig særtrekk ved Oskar 1.s bøker

Mens han var kronprins, var Oskar med sin far noen ganger i Norge, men hans lærere og hans oppvekst var først og fremst knyttet til Sverige. Det er vanskelig ut fra de bøker som har Oskar 1.s monogram, å utlede noen spesiell interesse for norsk kultur. Derfor har jeg valgt å undersøke om noen av hans bøker omhandler emner som han er kjent for å ha vært interessert i. *Salmonsens Leksikon* sammenfatter hans interesser slik: "Ved siden af Kunst og Litteratur særlig de store borgerlige Samfundsspørgsmaal som Folkeoplysning og Strafferetspleje".²³

Om Oskar 1. ikke fikk gjennomslag for alle sine synspunkter når det gjaldt utformingen av en ny straffelov, ble for eksempel hans mening hørt når det gjaldt ombygging av fengsler. Blant annet skal han ha vært engasjert i opprettelsen og byggingen av Botsfengselet i Kristiania. Interessen for strafferett og fengselspleie gjenspeiles i den norske samlingen, og hans monogram finnes på flere bøker med slike emner.

Den tyske filosofen Johann H. Abichts *Die Lehre von Belohnung und Strafe* fra 1796 og *Jurisprudence Medicinæ* i seks bind har muligens vært mer hyllepunt enn praktisk nyttige. S.F. Böhmers *Elementa Jurisprudentiæ criminalis*, Halle 1732 og *Efterretning om Fattigvesenets tilstand i Danmark*, 1790,²⁴ kan eventuelt også stamme fra Sommerhjelms bibliotek.

Men bøker som Frederik Holsts *Betragtninger over de nyere Britiske Fængsler, især med Hensyn til Nødvendigheden af en Forbedring i Fangepleien*

fantas spor etter et større antikvarisk kjøp fra Thue. Jeg har ikke funnet noe.

²¹ Ifølge *Norges Hof- og Stats-Calender* for 1867, ble Welhaven Hofbibliotekar i 1861. Det stemmer ikke med informasjon fra Det svenske Riksarkivets Slottsarkiv. I mappen med "Inventar i Norge, 1847" står under "Hovedinventarium over H.M. Kongens møbler og effekter 1847" i den alfabetiske innholdsfortegnelsen en henvisning fra 1851 når det gjelder Bibliotheket: "Er overtaget af Bibliothekaren, professor Welhaven".

²² Muligens har Karl 15. sørget for innbinding av et utvalg av Thues bøker.

²³ *Salmonsens konversationsleksikon*, 1924.

²⁴ Boken har ikke eierstempel Oskar I.

i Norge, Chra 1823, og Jens Christian Lowums *Norges Glæde ved Processers Forkortelse og Forligelses-Væsenets samt nye Stifts-Overretters Indretning, ved gode Forordninger*, Kbh. 1797, kan være anskaffet etter ønske fra kongen. Kongens egen bok *Om Straf og Straffeanstalter*, oversatt fra svensk og med noter og “et Anhang Bemærkninger” av Henrik Wergeland, Kra. 1840, står selvsagt også i hyllen. Oskar I. eide videre utgaver av den norske grunnlov og Christian Magnus Falsens bok *Norges Odelsret med Hensyn paa Rigets Constitution*, Bergen 1815.

Tidsskriftet *Minerva*, er antageligvis også anskaffet under Oskar I. Det har tilhørt Jacob Aalls boksamling.

Kongelig anskaffelsespolitikk: Karl 15.

Den 18 sept. 1868 skriver Welhaven et brev til “H.M. Carl XV” og ber seg, på grunn av dårlig helse, entlediget fra stillingen som Slottets bibliotekar (han har allerede søkt avskjed fra sin stilling ved Universitetet). Videre ønsker han “... at henstille til Deres Majestæt, hvorledes det herefter skal blive at forholde med Hensyn til det mig i Naade anbeteende Hverv at bestyre Deres Majestæts herværende private Bibliothek.

Med dyb Erkjentlighed for den Tillid og Naade, der har været vist mig i denne Stilling, vover jeg tillige at udtake det Ønske, at der i ethvert Fald fremdeles maa blive levnet mig Adgang til at vedblive Omsorgen for at faa fuldstændigt katalogiseret den Afdeling af Bibliotheket, der omfatter vort Sprogs nyere Literatur, og som jeg har bestræbt mig for paa bedste Maade at samle og bevare. Underdanigst J.S. Welhaven”.²⁵

Kammerherre Holst skriver i sin innstilling til Kongen at Welhaven fortsatt bør få sin lønn som bibliotekar mens han er syk, og at Holst – under sykdommen – skal sørge for bibliotekets “catalogisering, Tilsyn og Bevaring”. Karl 15. har føyd et “Gillas” på brevet.²⁶

Om Welhaven fikk krefter til å “fuldstændigt katalogisere” den nyere norske litteratur, er vel heller tvilsomt. Etter lengre tids sykdom døde

²⁵ Holst: Kongens regnskap (RA/PA-0040/H/Hb/L0191).

²⁶ Brevet fra Welhaven er antageligvis ført i pennen av hans datter Ida, mens Welhaven selv, med en skrøpelig hånd, har undertegnet. Jeg har spurt historikeren Anne-Lise Seip, som i 2007 utga en stor biografi om Welhaven (*Demringstid. Johan Sebastian Welhaven og nasjonen*), om hun visste noe om Welhavens tid som bibliotekar ved Slottet. Hun hadde aldri støtt på noen kilde som omtalte hans virksomhet der, og syntes det var interessant å høre at han hadde hatt noe med Slottets boksamling å gjøre. Welhaven led antageligvis av Parkinsons sykdom, og den siste tiden skrev datteren hans brev, mens han selv undertegnet. Det siste brev undertegnet av Welhaven er fra november 1868.

han i 1873. Den 3. november 1868 får kaptein Hagemann ansvar for biblioteket. Han har ikke satt synderlige spor etter seg. Av arkivene fremgår det at en annen medhjelper i 1877 ble anmodet om å katalogisere “den Moderne Deel af Slotsbibliothecket”.

Noen få av Karl 15.s bøker

Karl 15. foretok som kronprins noen reiser rundt i Norge,²⁷ og det fortelles at han ble populær på grunn av sitt “folkelig” vinnende vesen. Ifølge Salmonsens artikkel om ham i 2. utgaven var han særlig opptatt av det juridiske grunnlag for nasjonsbyggingen, det at “Med Lov skal Land bygges”. For Norges vedkommende ble blant annet lover om folkeskoler (1860), om de høyere skoler (1869), fattigloven (1863) og grunnlovsendringen om årlige Storting vedtatt mens han satt på tronen. Med hans monogram står i hyllene Hans Holmboes lille pamflett *Hvad skal Skolen udrette? ved hvilke Midler skeer dette lettest?* Bergen 1865 og Knud Knudsens *Er norsk det samme som dansk?* Chra. 1862. Bøker av Marcus Jakob Monrad, blant annet om det norske universitets stiftelse, bærer også Karl 15.s monogram.

I boksamlingene finnes ellers mange lovsamlinger, forordninger, gamle lover og bøker om den norske grunnloven, som *Om Grundlovens Principer og dens Aand*, Chra. 1863, med Karl 15.s monogram.

Kong Karls kunstinteresser er lite representert i den norske samlingen. Ellers var han også kjent for sin forkjærlighet for både lyrikk og drama. Bøker av nå relativt ukjente norske forfattere, som Rolf Olsens tragedie *Den sidste viking*, Chra. 1840, Emilie Zogbaums *Kong Olaf og Hedningerne. Drama i tre Akter*, Drammen 1861, Johan Storm Wangs *Asbrandurs Fest*, Chra. 1824 og Henrik Krohns *Smaakvæde*, Bjørgvin 1867, bærer hans monogram. I en del av de skjønnlitterære verker har H.J. Thue skrevet sitt navn på forsatsen, mens Karl 15.s (eller Oskar 1.s) monogram er preget inn i forpermen.

Et interessant aspekt ved Karl 15.s bøker er at hans monogram finnes på verker av mange kvinnelige forfattere, så som Camilla Collett, Nicoline Halvorsen, Magdalene Thoresen, Emilie Zogbaum og Cornelia

²⁷ NBs Ms.fol.4200: Fritz von Dardel: *Voyage en Norvège 1856*, med mange illustrasjoner, bl.a. av Karl 15. på reise i Norge det året.

Levetzow.²⁸ Om kvinnelige forfattere har interessert kongen eller hans hustru spesielt, er uklart.

Kongelig anskaffelsespolitikk: Oskar 2.

Ifølge den nåværende leder av Bernadotte-biblioteket i Stockholm, Göran Alm, var Oskar 2. “en konservativ övervakare av kulturen i sina bägge riken. För Oskar 2. var hans privata biblioteksrum bland de viktigaste miljöerna på slottet”.²⁹

Oskar 2. omtales som den mest bokglade av Bernadottene. I en artikkel nevnes at han fikk laget et eget Ex libris – det har jeg ikke kommet over i de norske samlingene.³⁰ Videre nevnes i artikkelen at ved de bøker kongen hadde lest, satte han et *lu*, eller *L*. Jeg har ikke funnet slike annoteringer i bøkene i Norge.

Den faglige sammensetning av bøker med Oskar 2.s monogram er ganske tradisjonell. Historie og reiser, samt mange serier og oppslagsverk står i hyllene både i NB og på Slottet. Teologi er fortsatt representert, om enn noe neddempet. Naturvitenskap er sterkere representert under Oscar 2. – noe som viser at hans interesser var i samsvar med tendenser i tiden. Her står *Riises Arkiv* i flere bind (geografisk og historisk samleverk), *Om den norske Paviljong på Verdensutstillingen i Philadelphia*, fra 1876, M. Foslies *Ueber die Laminarien Norwegens* (med dedikasjon til Chr. Holst fra forfatteren, men med Oscar 2.s monogram) og Robert Colletts *Norges Fiske. Med Bemærkninger om deres Udbredelse*, fra Kra. 1875.

Omkring 1880 innredet Oskar 2. det opprinnelige statsrådværelset til også å være bibliotek.³¹ I den forbindelse kan han ha ønsket systematisk å bygge opp en historisk lovsamling. Selv om flere av lovsamlingene har monogram til de danske Christian'er og Frederik'er på ryggen, står svenske kongemonogram på forpermen.

Av arkivet til kammerherre Holst går det frem at både Holst og kongen var interessert i å føre en aktiv bokpolitikk i Norge. For eksempel

²⁸ Av Levetzow eide han bl.a. *En ung Piges Historie*, som ifølge dansk Wikipedia var “et viktig bidrag til den danske guvernanteroman”.

²⁹ Alm 2007, s. 19.

³⁰ Adam Heymowski, og Carl-Fredrik Palmstierna: Bernadotternas bibliotek på Stockholms slott. *Bland böcker och människor. Bok- och personhistoriska studier til Wilhelm Odelberg den 1. juli 1983*. Sth. 1983, s. 107-129.

³¹ Gunnar Kavli: *Slottet i Oslo. Historien om hovedstadens kongebolig*. Av Gunnar Kavli og Gunnar Hjelde, Oslo 1973, s. 149.

skjenket kongen, ved flere anledninger, bokgaver til norske almuesamlinger.

Det norske innslaget

Kong Oskar 2. skal ha hatt et nært forhold til Norge, og han skal ha reist mer rundt i landet enn sine forgjengere. I en beretning fra 1897 til ham står det at “[Oscar] indviede sin Regjering blant andet ved en Reise i 1873 lige til Nordkap og den inderste Bund af Varangerfjorden, hvor ikke en eneste af vore gamle Konger havde sat sin Fod, og af vore nyere ingen anden end Christian IV”.³²

Boeck forteller videre at Oskar hadde besøkt hver kommune i landet, og at han har hatt stor betydning for opplysning og forskning.

I NBs Slottsbibliotek står med Oskar 2.s monogram mange faglige arbeider av norske vitenskapsmenn, som for eksempel O.J. Brochs *Le Royaume de Norvège et le peuple norvégien* og Chr. Hansteens *Lærebog i Mechanik*. Kongen eide bøker fra flere norske vitenskapsmenn enn sine forgjengere – til og med en mangfoldiggjort kopi av *Lector Hjelm's Forelesninger over den naturlige Retlære* står i hyllene. Hans Nielsen Hauges skrifter, i en utgave fra Kbh. i 1801, har Oskar 2. også eid. Av Oskar 2.s egne skrifter finnes et uinnbundet eksemplar på Slottet, men jeg har ikke kommet over noe eksemplar av hans *Reseminnen*.³³

I følge protokoller ført ved det norske hoff, gikk kong Oskar 2. ofte i teater og på kunstutstillinger mens han oppholdt seg i Norge. Hoffet har også notert at kongen om kveldene leste høyt for sin familie bøker som *Gaa paa* og *Familien paa Gilje*, begge forfattet av Jonas Lie.³⁴ Han hadde god anledning til å sette seg inn i nye tendenser i norsk litteratur, og interesse for å gjøre det. Praktisk talt alle kjente (og noen ganske ukjente) forfattere er representert med enkeltverk:³⁵ de fire store, nynorske forfattere som Garborg og Vinje, bøker om norsk friluftsliv³⁶ og erindringsbøker.³⁷

³² Thorvald Boeck: *Beretning om Hans Majestæt Kong Oscar IIs Regjeringsjubilæum i Norge 1897*. Kra. 1898, s. 2.

³³ Ifølge Alm (s. 19) “trycktes [den] i en mycket begränsad upplaga eftersom boken enligt författarens förord inte var avsedd för allmänheten”.

³⁴ Bernadottebiblioteket, Oskar II arkiv, no. 35 e, f. Se f.eks for 10.8.1882 og 4.2.1884.

³⁵ Som f.eks. Elisabeth Schøyen: *Svanhild*, Chra. 1876.

³⁶ Som f.eks. A. W. Brun: *Fjeldfinneliv i Finmarken*, Vadsø 1873.

³⁷ Som f.eks. Maren Vinsnes: *I Drammen for sytti Aar siden*. Chra. 1880.

Spørsmålet er i hvor stor grad Oskar 2. engasjerte seg i boksamlingene i Norge – kom han aktivt med ønsker eller kjøpte hans ansatte inn bøker de mente Kongen burde lese eller bøker som burde være i samlingene i Kristiania? For Oskar 1. og Karl 15. kan vel noe av utvalget av norsk litteratur tilskrives Welhaven, mens Oskar 2.s interesse for bøker og hans nære kontakt med de norske kammerherrene Holst, Ferdinand Egeberg og Fritz Rustad gjør det mer sannsynlig at det i den perioden har vært et samspill mellom kongen og hans norske hoff.³⁸ Derimot er det ikke så meget som tyder på at neste “Hof Bibliothekar”, Hagemann, var like aktiv når det gjelder boklige anskaffelser.

Dronningene

Britt Dahlström hevder i boken *Drottningarnas böcker. Samlingarna i Bernadottebiblioteket* at hovedinteressen til dronningene (Désirée, Josefine og Sophie) har vært skjønnlitteratur, lyrikk, drama og spenningsromaner.³⁹ Disse sjangere er representert i Bernadottesamlingen på Slottet, men det fremgår ikke av bøkene at de har vært eid av dronningene.⁴⁰ Muligens kan noen av de franske romaner som finnes i samlingene i Norge, som for eksempel den franske salongdikteren Jean Pierre de Florians *Oeuvres*, være et uttrykk for dronningene Désirée eller Josephines interesser, uten at det kan dokumenteres.

Antoinette Ramsay Herthelius skriver at dronning Sophie leste mye både underholdnings- og kriminalbøker, og at de fantes i Stockholm i forlagsbind.⁴¹ Videre hadde hun en stor samling Tauchnitz-utgaver. Lite av dette er å finne hverken i Slottsbiblioteket eller på Slottet.⁴²

³⁸ For eksempel skriver F. Rustad i et brev til kong Oskar 2., datert 5.4.1905 at: “I henhold til den mig givne naadige Befaling har jeg gennem det hæværende Postkontors Avisafdeling opsagt Deres Majestæts Abonnement paa Korsaren og forlangt Bladets Forsendelse til Stockholm stanset.” (Bernadottebibl., Oskar IIs arkiv, nr. 66. Fra Fr. Rustad.)

³⁹ Britt Dahlström: *Drottningarnas böcker. Samlingarna i Bernadottebiblioteket*. Sth. 2006, s. 47: “Drottningarna Désirées och Josefines respektive boksamling har olika karaktär. Hos Désirée möter vi en stor bredd i fråga om den aktuella moderna romanen från många länder, liksom ett kunnigt urval vad gäller dramatiken. Josefines skönlitterära böcker sträcker sig från de antika författarna till hennes samtid.”

⁴⁰ Josefine skal ha vært opptatt av Frederika Bremers forfatterskap. I Oslo finnes ingen av hennes bøker. I Bernadottesamlingen er det færre spenningsromaner og lyrikk. I Slottsbiblioteket er det svært lite skjønnlitteratur fra etter 1800.

⁴¹ Alm 2007, s. 86.

⁴² I Bernadottesamlingen på Slottet fant jeg et par Tauchnitz-utgaver, det er ingen i Slottsbiblioteket i NB.

Visse tegn kan tyde på at noen forfatters verker er tilbakeført til Stockholm. For eksempel er bøker av den populære tyske Jean Paul,⁴³ som Dahlström hevder at dronningene Desirée og Josephine var opptatt av,⁴⁴ nesten ikke å finne i de norske samlingene, mens enkelte verker av den tilsvarende populære engelske Bulwer⁴⁵ nå står i hyllene på Slottet. En del verker av franske romanforfattere, samt verker av forfattere som Goethe og Schiller, som sto i hyllene i Kristiania, er forblitt der også etter 1905. Én grunn kan være at bøkene fantes både i Stockholm og i Kristiania.

Boksamlingene fordelt på konger

For å få en større forståelse av sammensetningen av Bernadottes norske boksamlinger, har jeg i det følgende satt opp noen tabeller over den tallmessige fordeling mellom kongene av bøker i Slottsbiblioteket og på Slottet. Jeg har også talt opp det norske innslag i samlingene, den språklige fordeling og den faglige fordeling av bøkene i henholdsvis Slottsbiblioteket og på Slottet.

Til sammen i Slottsbiblioteket i NB er det 1.663 *titler* fordelt på vel 4.100 bind.

Tabell 1: Titler i Slottsbiblioteket

Oskar 1.	Karl 15.	Oskar 2.	Uten eiermerke
1002	248	195	218

Til sammen i Slottets Bernadottesamling er det 1.440 *bøker* fordelt etter eiermerke:⁴⁶

Tabell 2. Bøker i Bernadottesamlingen

Oskar 1.	Karl 15.	Oskar 2.
549	594	297

⁴³ Pseudonym for Johan Paul Friedrich Richter (1763-1824).

⁴⁴ Dahlström 2006, s. 41.

⁴⁵ Edward Bulwer, senere Edward Bulwer-Lytton (1803-1873).

⁴⁶ De fleste tall fra Slottet kommer fra Elin Rognan, bibliotekar ved Slottet. Hun har bidradd vesentlig i arbeidet med bøkene der.

For samlingen i NB og på Slottet til sammen gir de norske bøkene (det vil si bøker trykket i Norge eller av norske forfattere) følgende fordeling på kongene:

Tabell 3. Samlet oversikt over norske bøker i NB og på Slottet

Oskar 1.	Karl 15.	Oskar 2.	Ikke eiermerke
120	167	189	41 ⁴⁷

Når det gjelder norske bøker, er det flest med Oskar 2.s eiermerke. Om Oskar 2. eide flere norske bøker enn sine forgjengere, var storparten vitenskapelige skrifter fått i gave.

Tabell 4. Titler fordelt etter språk i NBs Slottsbibliotek (norske titler medtatt under dansk/norsk)

Svensk	Tysk	Engelsk	Fransk	Andre	Da./norsk
136	355	25	211	162	1366

Tendensen skulle være helt klar: Dansk/norsk dominerer over andre språk.

Tabell 5. Faglig fordeling i NBs og Slottets samlinger:⁴⁸

	A	B	C	D	E/F	G	H	I	J	K
NB	21	163	43	110	34	45	103	245	118	21
Slottet	19	24	22	24	8	5	14	142	109	49
Sum	40	187	65	134	42	50	117	387	227	70
	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	
NB	162	81	79	46	36	15	29	242	24	
Slottet	11	24	9	26	4	0	6	393	78	
Sum	173	105	88	72	40	15	35	635	102	

⁴⁷ Hovedsakelig gaver fra norske vitenskapsmenn, bøkene for det meste spesielt innbundet med en "anonym" krone.

⁴⁸ UBOs gamle klassifikasjonssystem er benyttet. A: Litteraturhistorie; B: Blandede skrifter; C: Filosofi; D: Teologi; E/F: Naturvitenskap; G: Medisin; H: Filologi; I: Historie; J: Geografi; K: Folkeminne; L: Jus; M: Samfunnsvitenskap; N: Landbruk; O: Militærvæsen; P: Pedagogikk; Q: Teknikk; R: Kunsthistorie; S: Skjønnlitteratur; T: Teater, musikk.

I NB finnes det bøker innen alle faggrupper. Historie og skjønnlitteratur er nesten like store. Når det gjelder historie, er hovedtyngden av bøkene i NB på utenlandske språk og innen skjønnlitteratur er det en overvekt av utenlandske romaner.

På Slottet er fagfordelingen mer ujevn. Her dominerer skjønnlitteraturen, og innen den dansk-norsk litteratur.

Bøkernes plassering i Kristiania: i Paléet og på Slottet

Karl Johan benyttet den norske handelsmagnaten Bernt Ankers tidligere bolig, Paléet, når han besøkte Kristiania. I Paléet var det i Bernt Ankers tid en stor boksamling. Tidlig på 1800-tallet overdro han bøkene til en brorsønn, mens selve Paléet skjenket han til det offentlige. Da Bernt Anker døde i 1805, ble det foretatt en auksjon over møbler og innbo.

Karl Johan rykket inn i Paléet i 1814. Byantikvar i Oslo, Arno Berg, skriver om interiørene at "Alt det gamle sattes fortest mulig bort".⁴⁹ Imidlertid er det kjent at Karl Johan i Paléet hadde et bibliotekværelse i "østfløiens søndre del",⁵⁰ og kanskje har han der gjort seg nytte av bokhyller som eventuelt gjensto fra Bernt Anker, til sine bøker. I 1836 lot Karl Johan innrede et bibliotekværelse i Paléet "med faste mahogni bokskap med glassdører og bronsebeslag".⁵¹

Da Slottet sto ferdig i 1857, flyttet muligens deler av boksamlingen som sto i Paléet inn der. Det er kjent at i 1852 ble Buffetsalen, som lå på et galleri innenfor festsalen på Slottet, innredet til bibliotek.⁵² I 1863 inngikk kong Karl 15. en avtale med den norske regjering om at staten Norge overtok alt inventar i Paléet, mot samtidig å overta ansvar for vedlikeholdet. I forbindelse med Kongens regnskaper for 1873 skriver kammerherre Holst:

I en fortegnelse over "hvad der i Slottet og Palæet findes af sager der tilhøre H.M. Kong Carl, står under "I Slottet": "Bogsamlingen var her i 1863 og er maaske den gang registreret, Den ansættes til 300 Sp."⁵³

⁴⁹ Arno Berg: Paléets inventar. *Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring*. 1939, s. 45.

⁵⁰ Opplysningene er fra Anders Bugge "Paléet i Oslo", i *Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring*. *Årsberetning for 1930*, s. 35. Der er et foto av Karl Johans bibliotek.

⁵¹ Thor Kielland: *Paléet i Oslo, Constitutionsværkets vugge*, Oslo 1939, s. 68.

⁵² Yngvar Hauge: *Interiørene på Oslo slott*, Oslo 1963, s. 73.

⁵³ RA/PA 0040/H/Hb/L 0208.

Ordlyden her kan tyde på at man ikke skilte mellom de to boksamlingene i Paléet og på Slottet.

Ved avtalen mellom Norge og Karl 15. av 1863 kan Bernadottenes norske boksamling ha blitt delt i to. En hypotese er at den utenlandske del ble tatt med til det nye slottet, mens det meste av det som Bernadottene eide av dansk/norsk litteratur, ble værende igjen i Paléet.

I 1872 er det rapportert at boksamlingen på Slottet ble flyttet til underetasjen og plassert i tre værelser innredet der. Det kan ha hatt forbindelse med en stor ombygning av Slottet i 1876–78.⁵⁴ Selv om Slottet ble ferdigstillet i 1857, ble det først tatt i bruk som bolig av Oskar 2. Han var den første kongen som bodde der med sin familie. Stadige flyttinger kan medføre tap av bøker og av system for oppstilling, det er derfor vanskelig å si noe definitivt om Bernadottenes opprinnelige norske boksamling.

Bøker i Paléet og bøker på Slottet

I bokpakkene som nettopp ble funnet på Slottet, lå en del løse lapper. På en av lappene sto (med ukjent håndskrift) “Jeg forstaar ikke rigtig Definitionen mellem Slots og Palais Bibliothek? Det hele kaldes ‘Hs. Majt. Kongens Haand-Bibliothek i Christiania’.”

Det er ikke lettere i 2012 å få klarhet i hvilken funksjon bøkene i Paléet hadde i forhold til bøkene på Slottet. Det fremgår av tittelbladet til katalogen fra 1869 at bøkene i Paléet var til bruk for Slottets tjenestemenn. Samtidig heter en av protokollene som nå ble funnet, *Hs. Majt. Kongens Haandbibliothek paa det Kongl. Slot og i Palaiet. Udlaansprotocol*. Av den kan leses at personer som løytnantene Holst og Anker, Stang, Julie Wedel Jarlsberg og hoffjegermester Wedel Jarlsberg, kammerherre Faye m.fl. har lånt (noen få) bøker fra både den ene og den andre samlingen.

En annen utlånsprotokoll med Karl 15.s monogram inneholder noen av de samme låntagerne. Siste utlån har vært 1892, men heller ikke av den protokollen er det mulig å finne ut om bøker er lånt bare fra Paléet eller om bøker på Slottet også har vært tilgjengelige. Muligens har fortegnelsen dekket bare én av samlingene, mens hoffets tjenestemenn har hatt adgang til bøkene både i Paléet og i den del av Slottets boksamling som sto oppstilt i Statsrådsværelset.

⁵⁴ Ifølge Nina Høie, omvisningsleder på Slottet, var ikke noe bibliotek påført plantegningene fra 1876–78 og 1906 (e-post fra NH av 23.3.2012).

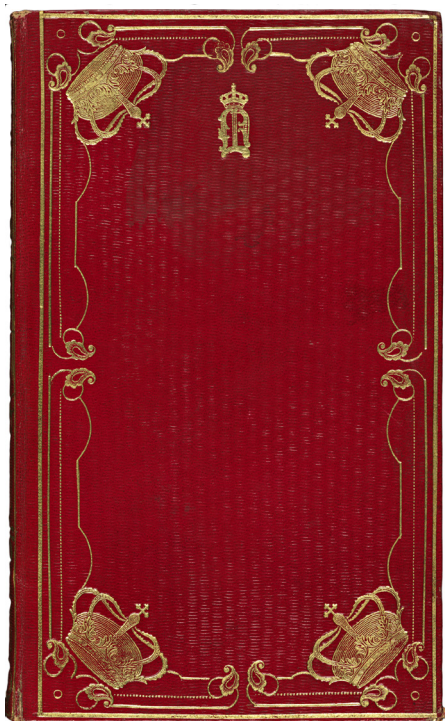

Fig. 2: Eksempel på innbinding fra bokbinder Hoppe, med Oskar Is stempel (øverst).

Innbinding

Slottet har åpenbart benyttet norske innbindere for bøker kjøpt i Norge. I regnskapene etter Holst ligger flere regninger fra en bokbinder Holmström i Kristiania. Videre er det kjent at bokbinder Hoppe er mester for noen av praktbindene i samlingen, flere av dem i rød maroquin med fine røskenrammer i gull. Noen av bokgavene fra norske vitenskapsmenn til kongene har fått en relativt ens innbinding i Norge, flere bind er i rød shirting/lerret med en "anonym" kongekrone på for- eller bakpermen, noen bind er også kantet med gull røskenrammer, andre har en spesiell gullrygg.

Bøkene som nå står i Slottsbiblioteket i NB, gir et variert inntrykk. Det er mange forskjellige innbindinger fra mange tidsepoker og fra flere boksamlinger. Bøkene som er blitt igjen i Bernadottesamlingen på Slottet, gir derimot et ens inntrykk. Med få unntak er de i skinn halvbind, og med noen få gullstriper og de forskjellige kongers monogram på ryggen. Dessverre er det ikke bokbindermerke i så mange

av de bøkene som står på Slottet. Selv de fleste bøkene som stammer fra Thues boksamling, er antageligvis bundet (om?) i en innbinding lik de andre. En hypotese her kan være at deler av Thues boksamling nettopp ble ens bundet inn for å etablere en egen utlånsamling for hoffets ansatte. På Slottet står samlingen nå oppstilt etter konge, mens oppstillingen på NB er mer eller mindre alfabetisk.

Gaven fra Oskar 2. til den norske stat

I Universitetsbibliotekets Aarsberetning for 1. juli 1905 – 30. juni 1910 skriver overbibliotekar Drolsum⁵⁵ (i kapittel om Gaver, s. 12):

“Biblioteket har i beretningsterminen mottat mange værdifulde gaver.

I første række maa nævnes boksamlingerne paa det kgl. slot og i palæet, som kong Oscar II skjænket den norske stat med ret for Universitetsbiblioteket til at utta hvad det maatte ønske. Ved en senere overføring av slotsbiblioteket til nyt lokale er ogsaa mottat et betydelig antal verker. Universitetsbiblioteket er paa denne maate kommet i besiddelse av en værdifuld og velkonserveret samling væsentlig skandinavisk litteratur paa over 4.000 bind, fortrinsvis samlet av kong Oscar I og kong Carl. Størstedelen eiet biblioteket allerede før, men ikke mindst for bibliotekets nationale avdeling er det av betydning at eie en slik vakker samling som arkiv- og erstatningseksemplarer.”

Det er uklart om Drolsum med setningen “Ved en senere overføring ...” mener bøkene fra Paléet til UBO eller omtaler en flytting internt i UBO.⁵⁶ Det kan virke som om Drolsum egentlig ikke har vært interessert i samlingen. Når det gjelder Drolsums beskrivelse av “væsentlig skandinavisk litteratur”, blir det kommentert senere i artikkelen.

Bøkene som Drolsum plukket ut til UBO fra Oskar 2.s gave, ble for det meste holdt samlet. Men Universitetsbibliotekets overordnede politikk gjaldt også for denne samlingen. Hvis Slottets samling hadde en bok som manglet, f.eks. i Norske Avdeling, ble den tatt ut av Slottsbiblioteket og plassert i den vanlige samlingen. I noen tilfelle ble også dubletter, særlig tidsskriftdubletter, uttatt fra Slottsbiblioteket og satt i dublettmagasinet.⁵⁷ Det er derfor ikke mulig i ettertid å spore opp hva som er blitt tatt ut av Oskar 2.s opprinnelige gave.

⁵⁵ Årsberetningen ble trykket i Kra. 1915.

⁵⁶ Hverken i UBO eller i NB ble det utarbeidet noen katalog over gaven fra Oskar 2.

⁵⁷ I en redigert utgave av overbibliotekar Drolsums brev *Axel Charlot Drolsum. Brev 1875-1926*, utgitt ved Bjørg Dale Spøck, Oslo 2011 (Nota bene. Nasjonalbibliotekets

Drolsum skriver i årsberetningen (av 1905–10) at bøkene fortrinnsvis var samlet av Oskar 1. og Karl 15. Forskjellen i antall mellom bøker med Karl 15.s monogram og Oskar 2.s er ikke så stor.

Ved gjennomgåelsen av hele NBs Slottsbibliotek og Slottets Bernadottesamling viser det seg at det som Drolsum beskriver som “en verdifull og velkonserveret samling væsentlig skandinavisk litteratur”, står på Slottet, og ikke i NB. Danske forfattere som Jens Baggesen og Johannes Ewald, som var aktive mens Sommerhjelms fremdeles anskaffet bøker, er vel representert i Slottsbiblioteket. Det er derimot ikke “nyere” forfattere som Jørgen Bergsøe, Meir Goldschmidt og Fredrik Paludan-Müller. De står i Bernadottebiblioteket på Slottet. Det er derfor litt uklart hva som egentlig skjedde i 1905–06 og hvilken samling Drolsum beskriver. Etter min mening kan samlingen i NB snarere beskrives som en vitenskapelig samling som spriker i flere retninger, enn en samling “væsentlig skandinavisk litteratur”.

En mulig forklaring er at Drolsum i 1905–06 tok med storparten av den boksamling som da sto på Slottet, d.v.s. Sommerhjelms bøker pluss en del gaver fra norske vitenskapsmenn. Senere ble Paléet ryddet, og bøkene fra Paléet, det vil si Thues bøker pluss de fleste dansk-norske nyanskaffelser, ble plassert på Slottet. Kanskje kan grunnen være at samlingen i Paléet fremsto som en helhet fordi innbindingen er ganske lik?

Konklusjon

I sin bok om Bygdøy kongsgård skrev Arno Berg at det alltid ville være uklart i hvor stor grad de forskjellige konger selv tok initiativ overfor dem som var satt til å forvalte de kongelige eiendommer i Norge.⁵⁸ Denne problemstilling er vel så aktuell når det gjelder de forskjellige kongers initiativ overfor anskaffelser til boksamlingen i Norge. Det er vanskelig å se at de norske biblioteksrom har vært omfattet med spesiell kongelig interesse. Hvor stor del av boksamlingen i Norge som er innkjøpt (for Kongens regning), og hvor stor del som var gaver, er også

skriftserie. 3) finnes ingen omtale av denne gaven. Ifølge Spørck har hun ikke i noen av papirene etter Drolsum funnet omtale av bokgaven fra Oskar 2.

⁵⁸ Arno Berg: *Bygdøy kongsgård*, Oslo 1952, s. 30. Sitatet lyder i sin helhet: “Det vil bestandig være et spørsmål i hvilken utstrekning alt [det som skjedde ute på kongsgården,] skyldes de forskjellige kongers initiativ eller om ikke i grunnen Chr. Holst [kammerherre Christian Holst] var sjelen, initiativtageren som fikk rykket kongen med seg”

Fig. 3: Nasjonalbibliotekets Auditorium, hvor Slottsbiblioteket er plassert. I bakgrunnen skimtes en forstudie til et portrett av Karl Johan som henger i Stockholm.

vanskelig å anslå nøyaktig, fordi svært mange norske vitenskapsmenns verker ble, ved forskjellige anledninger, skjenket kongen. I tillegg kan Holst, som hadde ansvar for Universitetets bytteforbindelser, også ha latt bøker tilflyte boksamlingen. Om boksamlingene har mange eksempler på at også lite kjent norsk skjønnlitteratur ble innkjøpt, kan det bero på Welhavens innsikt eller på tilfeldigheter.

Det er dokumentert at Karl Johan kjøpte Sommerhjelms samling og bestemte at den i sin helhet skulle til Kristiania. Det er stor overensstemmelse mellom den katalog han fikk laget i 1830, og de bøkene som nå står i Slottsbiblioteket.

Både i Slottsbiblioteket i NB og i Bernadottesamlingen på Slottet finnes så mange bøker med Thues navnetrekk at store deler av hans boksamling må være anskaffet av Slottet. Om Welhaven har vært mellommann i dette innkjøp, er sannsynlig, men det kan ikke dokumenteres. Bøkene har monogram både fra Oskar 1. og Karl. 15.

Det kan dokumenteres at Oskar 2. viste interesse for landbruksboksamlingen på Bygdøy. I Holst arkiver er det også såpass klare tegn på at kongen og Holst delte interessen for bøker, at det sannsynliggjør at Oskar 2. kan ha tatt initiativ når det gjelder boksamlingen i Norge.⁵⁹

I 1905 var det klart at Oskar 2. mente at han kunne bestemme hva som skulle skje med boksamlingene både på Slottet og i Paléet. Om han overhodet vurderte å ta boksamlingene med seg til Stockholm, er uvisst, men lite sannsynlig, selv om han i øyeblikket følte "sig personlig krænket og dertil miskendt i sine ædle og redelige Hensigter, men Bitterheden opløste sig i Resignation, dikteret af Fredskærlighed og Visdom".⁶⁰ En begrunnelse for gaven kan være at Oskar 2. ikke fant bøkene i Kristiania av stor interesse som samling. En annen mulighet er at Kongen skjenket en del av inventaret samt boksamlingen til den norske stat i ren resignasjon. En siste mulig grunn til at det er noe færre bøker etter Oskar 2., kan være at noen bøker fra Oskar 2.s samling fulgte med på flyttelasset fra Oslo til Stockholm i 1905. Jeg har undersøkt i arkiver både i Oslo og i Stockholm om det skulle finnes en detaljert oversikt over hva som ble sendt fra Kristiania til Stockholm, uten resultat.⁶¹

⁵⁹ Kammerherre Christian Holsts (1809-1890) arkiv er gjennomgått med henblikk både på Bygdøy kongsgård og boksamlingen på Slottet. I en beretning i Holst arkiv (RA/PA 0040/L0106) angående Bygdøy står det: "Gjennem en Rekke af Aar er der til Hovedgaarden stadig indkjøbt det Beste af hva der i forskjellige Sprog er udkommet i agronomisk Retning, og Følgen deraf er, at der nu findes et ganske anseeligt Bibliothek, der hovedsageligt omfatter Jordbrugsliteraturen og hva dermed staaer i Forbindelse. Ved Udgangen af 1874 indeholdt saaledes Bibliotheket vel 800 Bind". Jeg skylder Monica Mørch takk for opplysningen. Dessverre har jeg ikke funnet spor av disse bøkene.

⁶⁰ *Salmonsens konversationsleksikon*, Kbh. 1924.

⁶¹ *Aftenposten* 10.11.1905 skriver at syv jernbanevogner med private eiendeler fra Slottet i Kristiania ble sendt til Stockholm. Ved undersøkelser i Slottsarkivet på Stockholm slott (det hører inn under det svenske Riksarkivet) fant jeg pakklisten fra det norske

Med alle flyttinger, en deling og skiftende bibliotekspolitikk er det sannsynlig at de boksamlinger som er beskrevet her, i stor grad avviker fra de opprinnelige samlingene i Paléet og Slottet i 1905. Samtidig står samlingene som nok et eksempel på et unionsforsøk som mislyktes.⁶²

I dag befinner størstedelen av bøkene etter Bernadottene seg på Nasjonalbiblioteket i et værelse hvor en stor skisse av Karl Johan pryder den ene vegg. Bernadotte-samlingen på Slottet befinner seg i underetasjen (antageligvis første etasje) i et værelse som vender mot Slottsplassen. Idag må samlingene begge steder beskrives som mer museale og dekorative enn som brukssamlinger.

SUMMARY

ELISABETH S. EIDE: *The Bernadotte Library in Norway, 1814-1905*

In 1905 the union between Sweden and Norway was dissolved. Oskar II of Sweden, decided to donate parts of his private belongings to the Norwegian state, including the book collections at the Palace and in a building called "Paléet". The Royal University Library (UBO) was granted permission to take out whatever books they wanted.

In 1905 the book collection amounted to about 5,500 volumes. The origins of the two book collections are traced, with special reference to the royal preferences of the kings Oskar I, Karl 15. and Oskar II. Possible Norwegian preferences in regards to the selection of books, and the role of the Norwegian keepers of the books are discussed. What function the royal collections had in Norway, and why the books were not kept together is also an issue in this article.

The 4,000 volumes selected by UBO today form the "Slottsbiblioteket" at The national Library. At the Royal Palace the 1,500 volumes are kept together under the name of "Bernadottesamlingen" (The Bernadotte Collection). An investigation into what considerations played a part in the then librarian's selection of books, and why the two collections have come to take the form they have today, takes place in the last part of the article.

transportsselskapet, men den besto kun av en side med en grov kategorisering av forsendelsen. (Slottsarkivet G 1:6, Norske hovstadsråkenskapen, dato: 13.11.1905.)

⁶² Men 1905 må ha vært en sterk opplevelse, også boklig. Göran Alm forteller at i 1906, da biblioteklokalene i Stockholm var klargjort for bøker, ble det: "en självklarhet för kungafamiljen att man inte ytterligare en gång skulle lämna biblioteket ifrån sig. Hur man resonerade och tänkte inom den Bernadotteska familjen finns det dock inga kända dokument som beskriver." (Alm, s. 55) Alm mer enn antyder at Oskar 2. ikke hadde spesielle hensikter med bøkene (i Stockholm), de skulle fordeles mellom sønnene i familien, og ikke inngå i "Oskar II:s stiftelse".

